

**Solidarita medzi bohatými a chudobnými:
Vybrané ekonomicko-historické otázky**

ISBN 978-80-971554-1-4

Bratislava, 2013

Autor: RNDr. Viliam PÁLENÍK, PhD., h. doc.

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

e-mail: viliam.palenik@savba.sk

Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektov APVV-0371-11 *Inkluzívny rast v stratégii Európa 2020 – naivita alebo genialita?* a VEGA-2/0172/12 *Analýza teoretických aspektov inkluzívneho rastu v kontexte Sayovej teórie v podmienkach Slovenskej ekonomiky*. Príspevok bol prednesený v Smoleniciach dňa 4. – 5. septembra 2013 na konferencii k 60. výročiu založenia Ekonomického ústavu SAV pod názvom „Krizová a pokrizová adaptácia – nové výzvy pre ekonomickú vedu“.

1. vydanie

© Združenie pre ekonomické modelovanie, prognózy a analýzy – EMPA
Bratislava, december 2013

ISBN 978-80-971554-1-4

OBSAH

Úvod	4
1. Pojem solidarita	4
2. Pojem solidarity v sociológii	4
3. Ekonomické aspekty solidarity	5
3.1. Spotreba v solidarizme	6
3.2. Solidarizmus a úspory	6
3.3. Solidaristický systém a podniky	8
3.4. Solidaristický systém a trh	8
3.5. Solidarizmus a pracovný dôchodok	9
3.6. Solidarizmus a renta	9
4. Optimalizácia solidarity	9
4.1. Solidarita v medzivojnovom období	10
4.2. Príklady zlej praxe	11
Záver	11
Príloha 1	12
Literatúra	16

Úvod

Počas krízy alebo vojny sa prehlbujú rozdiely medzi chudobnými a bohatými a pred hospodárskymi politikami sa vynára úloha zmierňovať toto napätie. Verejné rozpočty sú vtedy napäté a potreba väčšej solidarity to spravidla ešte zhoršuje. Súčasná kríza sa často porovnáva s medzivojnovou veľkou hospodárskou krízou, avšak prebieha v iných ekonomických a geopolitických súvislostiach.

Tento príspevok má za cieľ dnešnými očami diskutovať vybrané pohľady na solidaritu z medzivojnového a tesne povojnového obdobia, teda obdobia, ktoré predchádzalo vzniku Ekonomického ústavu Slovenskej akadémie vied.

Pokúsime sa aspoň útržkovite zodpovedať na otázku, či existuje optimálna miera solidarity a či nerobíme chyby pri smerovaní k nej.

1. Pojem solidarita

Definujme si solidaritu ako dobrovoľnú spoločenskú súdržnosť, ochotu ku vzájomnej pomoci a podpore v rámci nejakej skupiny. Človek je solidárny s nejakou skupinou, ak ju podporuje a jej úspechy a neúspechy pociťuje ako vlastné.

Pôvod slova pochádza z latinského slova *solidus*, čo znamená pevný, celistvý. Stredoveký právny pojem *in solidum* sa používal, keď nejaká skupina ľudí vystupovala pred súdom spoločne, tzn. prijímala záväzky „ako jeden muž“. Francúzske slovo *solidaire* označuje od 15. storočia stav, kedy ľudia konajú v zhode a navzájom ručia za svoje záväzky. Stalo sa heslom robotníckych hnutí a neskôr sociálnej demokracie – „solidarizovať sa“ s niekým.

2. Pojem solidarity v sociológii

Solidarita sa v sociológii spravidla chápe ako súdržnosť sebe rovných – v protiklade k moci jedného nad druhými.

Koncom 19. storočia sociológ Émile Durkheim (podľa Petrusek, 1996) rozlišoval spoločnosť:

- 1) s nízkou mierou del'by práce – „*mechanická solidarita*“ skupiny či kmeňu ako daného celku,
- 2) s pokročilou del'bou práce – rôzne dobrovoľné spoločenstvá vytvárajúce tak „*organickú solidaritu*“.

Uvádza aj tienisté stránky skupinovej solidarity:

- 1) odmietavé postoje až nepriateľstvo celej skupiny voči okolitej spoločnosti,
- 2) tlak na konformné jednanie dovnútra skupiny.

Skupinová solidarita sa môže vyskytovať na rôznej úrovni a to medzi osobami, domácnosťami, komúnami, regiónmi, štátmi. Aj prejavy solidarity môžu byť rôznorodé: verbálne, štrajky, demonštrácie, finančné a pod.

3. Ekonomické aspekty solidarity

Ekonomické aspekty inak sociologického pojmu solidarita sa výraznejšie prejavili v povojnovom období ako reakcia na medzivojnovú krízu, ktorá vyústila do nástupu fašizmu. Vtedajší pohľad bol v slovenských podmienkach prehľadne zosumarizovaný Karvašom (1999). Hospodársky systém z hľadiska vzťahu štátu k nemu ako aj vzťahu k jednotlivcovi, rozdelil na dva základné typy:

1) Podľa *individualistických ekonomických teórií* má štát ponechať úplnú voľnosť jednotlivcom ako nositeľom subjektívnych hospodárskych rozhodnutí, ktorí rozvinú svoje sily a schopnosti v prospech vlastnej hospodárskej sféry. Pritom sa ich činnosť harmonicky koordinuje v dôsledku existencie určitých v hospodárstve *všeobecne platných zásad poriadku*. Typickým predstaviteľom individualistických ekonomických teórií je liberalizmus s jeho rôznymi poddruhmi. Základnými znakmi individualistického ekonomického systému ako súčasťou politického systému je uznávanie *súkromného vlastníctva, sloboda zmlúv a voľná súťaž*. Pritom sa automaticky nevylučujú s vysokým uplatnením sociálneho solidarizmu.

2) Základom *solidaristických ekonomických teórií* je tvrdenie, že objektívny hospodársky cieľ sa dosiahne len vtedy, keď sa hospodárska sféra jednotlivcov usmerňuje v záujme celku, *ústredného objektívneho cieľa*. Jeho obsah a prostriedky na jeho dosiahnutie je v solidaristických ekonomických systémoch rôzny. Krajným prípadom je komunizmus, resp. plánovité hospodárstvo reálneho socializmu sovietskeho typu, ktoré neuznáva súkromne vlastníctvo, slobodu zmlúv ani voľnú súťaž.

3) Špecifickým prípadom je *krízové hospodárstvo*, ktoré sa uplatňuje v prípade vojny a pod.

Individualistický aj solidaristický ekonomický systém má v reálnych politických systémoch rôzne verzie a mutácie. Rozlišujú sa hlavne v rozdielnom uplatňovaní spomínaného práva na súkromné vlastníctvo, slobodu zmlúv a voľnú súťaž. Potreba posilnenia sociálneho solidarizmu nie je v priamom rozpore

s týmito tromi právami.¹ Preto pri takomto stupni skúmania nie je odôvodnené nezriedkavé tvrdenie, že v aktuálnej situácii je potrebná zmena politického systému. V ďalších častiach diskutujeme solidarizmus vo vybraných častiach ekonomického systému.

3.1. Spotreba v solidarizme

Solidarizmus v spotrebe sa prejavuje hlavne v rozdelení a prerozdelení dôchodkov:

1) Pri individualistickom hospodárskom systéme štát zasahuje do rozdelenia dôchodkov, ale samotnú spotrebu dôchodkov necháva nedotknutú.

2) Pri solidaristickom systéme štát vrchnostenskou mocou určuje aj spotrebu domácností, koľko môže, resp. koľko má domácnosť spotrebovať.

Hlavným prostriedkom solidarizmu v spotrebe je prerozdeľovanie dôchodkov prostredníctvom daňového (vrátane odvodového) a sociálneho systému, ktorý sa môže a aj uplatňuje v rôznych hospodárskych systémoch. Rozdiely sú vo formách a hlavne intenzite prerozdeľovacích procesov. Otázkou ostáva:

1) Aký stupeň solidárneho prerozdeľovania dôchodkov v individualistickom systéme už ekonomicky demotivuje ekonomické subjekty natoľko, že prestáva fungovať systém všeobecných zásad poriadku?

2) Keď zo solidárneho systému prerozdeľovania v solidárnom ekonomickom systéme v nadmernej miere profituje veľká časť spoločnosti nevychýli to ústredný objektívny cieľ?

Príkladom solidárneho prerozdeľovania dôchodkov môže byť napríklad progresívne zdanenie využívané na financovanie minimálnych dôchodkov alebo zvyšovanie priemernej životnej úrovne nivelizáciou dôchodkov.²

3.2. Solidarizmus a úspory

Úspory v podniku vznikajú tak, že časť čistého výnosu sa nepoužije v prospech výrobných faktorov, ale si ju podnik ponechá na krytie predvídaných alebo nepredvídaných nákladov vrátane investícií – samofinancovanie.

¹ V zmysle povojnového členenia v súčasnosti Slovensko uplatňuje individualistický hospodársky systém so sociálnym solidarizmom.

² Príkladom nadmerného prerozdeľovania dôchodkov môže byť aktuálny príklad zo Slovenska: sociálna dávka viacdetnej rodiny o ktorú príde, keď jeden člen rodiny začne pracovať za mzdu blízku minimálnej.

1) V individualistickom systéme samofinancovanie nie je hlavným zdrojom financovania investícií, ale finančný trh, kde *úrok plní regulačnú funkciu* (v čase krízy to plne nefunguje).

2) V solidaristickom systéme je *samofinancovanie* hlavným zdrojom financovania investícií podnikov, čo vedie k väčšej odolnosti voči kríze a zároveň nižkej efektívnosti investícií v dôsledku absencie regulačnej úlohy úroku.

Časť dôchodkov domácností, ktoré sa nespotrebujú v prítomnosti, ale sa usporia, sa akumulujú a rôznymi cestami sa dávajú k dispozícii podnikom ako kapitál – takéto *úspory domácností* môžu mať charakter dobrovoľných alebo nútených úspor.

Dobrovoľná tvorba úspor sa vyznačuje dobrovoľným rozhodnutím domácností, ovplyvňovaným hlavne dostatkom dôchodku a úrokom. Solidárne prerozdelenie s nimi súvisí nepriamo, a to cez politiky rozdeľovania dôchodkov a úrokovú politiku.

Pre solidárne prerozdelenie sú dôležité *nútené úspory*. Dochádza k nim v dôsledku zásahu štátu, z donútenia. Nútené úspory sú typické pre vojnové obdobia, ale uplatňujú sa aj v čase mieru, a to zväčša nepriamym spôsobom. Inštitucionálne nútené úspory majú trvalý charakter a sú súčasťou ekonomického systému. *Dane a poplatky* sú svojou podstatou solidaristickými nútenými úsporami, lebo sa nimi znižuje aktuálna spotreba domácností, ale domácnosť ich ani v budúcnosti nebude môcť použiť na svoju individuálnu spotrebu. Využitie týchto úspor má solidaristický charakter napríklad, keď sa daňami znižuje časť dôchodkov domácností použitých na spotrebu a výnosy týchto daní sa použijú na investičnú výstavbu dopravnej infraštruktúry.

Sociálne odvody majú charakter nútených úspor, lebo k nim štát domácnosti donucuje z dôvodu sociálnej politiky.³ V budúcnosti však bude domácnosť individuálne užívať ich výnosy. Sociálny systém má aj veľký podiel solidarizmu, a to v tom, že domácnosť nútene poskytne časť svojho poistenia iným domácnostiam, ktoré z rôznych príčin nemajú svoje sociálne poistenie a tak s nimi solidarizuje. Rozsah a stupeň solidarizmu sociálneho poistenia je snáď najvýznamnejšou časťou solidárnych systémov súdobých štátov.⁴

³ V súčasných podmienkach má charakter nútených individuálnych úspor so silnými prvkami solidarizmu zdravotné poistenie (solidárne bez zásluhovosti) ako aj starobné dôchodkové poistenie (solidárne a zásluhové s poruchami). Za poruchu možno považovať, keď príjem osoby pracujúcej za mzdu blízku minimálnej, je v starobe nižší ako osoby, ktorá celý život nepracovala.

⁴ Vynára sa logická otázka, či nútené úspory formou povinného sociálneho poistenia so solidárnymi prvkami pri jeho použití nie sú v rozpore s podstatou solidarity ako dobrovoľného spojenectva. Dobrovoľnosť síce možno vysvetliť dobrovoľným prijatím občianstva daného štátu (čo je tiež vysvetlenie) alebo sprostredkovane cez voľby, keď väčšina voličov sa pre takýto systém rozhoduje

V solidaristickom hospodárskom systéme sú nútené úspory inštitucionalizované a stávajú sa dominantným spôsobom sporenia tak podnikov ako aj domácností. Uplatňuje sa rôznymi spôsobmi ako je zdanenie, cenová politika až po prídellové systémy.

Špecifickou formou nútených úspor je nadmerná emisia peňazí, úverové peniaze a verejný dlh, ktoré umožňujú dodatočné investície za cenu dodatočnej inflácie a tým nižšej reálnej spotreby.⁵

3.3. Solidaristický systém a podniky

Podnik ako organizačná forma výroby je dôležitou časťou individualistického hospodárskeho systému. Je vlastnený majiteľom/manažérom,⁶ ktorý riadi a organizuje podnik, ale aj znáša riziko. V kolektivistickom hospodárskom systéme podnik nemá plniť individuálne ciele podnikateľa, ale ústredného objektívneho cieľa. V takomto podniku nie je znášanie rizika jasné, v konečnom dôsledku ho znáša spoločnosť ako celok.

Medzistupňom sú sociálne podniky, či družstvá, ktoré pôsobia v individualistickom systéme hospodárstva, avšak nie v prospech individuálneho vlastníka, ale v prospech celého podniku, teda všetkých zamestnancov. Podnik je riadený manažermi a riziko znášajú zamestnanci ako celok a nie celá spoločnosť.⁷

3.4. Solidaristický systém a trh

Trh je typický len pre individualistický ekonomický systém a obchodujú sa na ňom tovary, s ktorými môže vlastník voľne disponovať. Vo všeobecnosti sa akceptujú zásahy do trhu zabraňujúce externalitám ako je monopolné postavenie.

Ak neplatí právo voľne disponovať (ako v solidaristickom systéme), cena nemá vplyv na distribúciu a výrobu. Zásahy do trhovej tvorby cien so sociálnou alebo environmentálnou motiváciou môžu viesť k takým deformáciám cien, ktoré bránia plniť základné funkcie trhu.⁸

---

dobrovoľne. Princíp dobrovoľnosti však neplatí pre volebnú menšinu, čo možno vysvetliť ako prejav rizika solidarizmu, konkrétne ako tlak na konformné jednanie dovnútra solidarizujúcej skupiny.

⁵ Súčasná menová expanzia eurozóny, úverové peniaze a schodkové zadlžovanie vlád majú charakter masívneho inštitucionalizovaného núteného zadlžovania.

⁶ V posledných desaťročiach prebiehal výrazný proces oddeľovania funkcií majiteľa a manažéra, čo mohlo byť významným zdrojom súčasnej krízy.

⁷ Sociálne podniky majú primárnu úlohu zamestnanosť. V súčasných podmienkach Slovenska sú veľmi slabo rozvinuté z dôvodu komunistického biľagu družstiev a nedávnej aféry so sociálnymi podnikmi.

3.5. Solidarizmus a pracovný dôchodok

V individualistickom systéme sa pri určovaní výšky pracovného dôchodku vo všeobecnosti uplatňuje zásada výkonnosti vyjadrená ako podiel na národnej výrobe úmerný výkonu v prospech národnej výroby. V solidaristickom systéme je tento princíp nahrádzaný potrebami, v komunizme princípom „každý podľa svojich schopností – každému podľa jeho potrieb“.

Kompromisom medzi týmito krajnými prístupmi je princíp minimálnej mzdy, ktorá zabezpečuje základné potreby pracovníka a mzda nad minimálnu mzdu zohľadňuje výkonnosť pracovníka.⁹

3.6. Solidarizmus a renta

Pod rentou sa rozumie prebytok výnosu podniku nad výnos hraničného podniku. Renty sú rôzneho druhu ako pozemková, mestská, polohová, organizačná, osobná, banská. V solidaristickom systéme sa renta definuje ako dôchodok bez práce. Z tohto pohľadu je snaha o jej solidaristické odčerpávanie, nivelizáciu oprávnená.¹⁰

4. Optimalizácia solidarity

V minulom storočí zažila veľká časť svetovej ekonomiky zlú skúsenosť s vyhraneným typom solidaristického hospodárskeho systému – reálnym socializmom sovietskeho typu.

V ostatných desaťročiach a pod vplyvom krízy zvlášť v týchto rokoch nastáva posilnenie solidarizmu v individualistických sociálnych systémoch alebo prechod k solidaristickému hospodárskemu systému, alebo inému? Hrozí prekročenie optimálnej sociálnej solidarity? Ide vôbec o solidaritu, keď je vynucovaná záväznou legislatívou?

Tu ide o vedeckú výzvu pre exaktné ekonomické metódy v kontexte s politologickými a sociologickými aspektmi problematiky solidarity.

---

⁸ Príkladom diskutabilného zásahu do cien v Európskej únii a na Slovensku je podpora fotovoltaiky. V záujme jej rozšírenia je zmluvne vykupovaná za vyššie ceny. Po jej započítaní do cien elektrickej energie a zohľadnení solidárnych cien domácností spolu s ďalšími opatreniami, sa to prejavilo vo veľmi vysokých cenách elektriny pre podniky.

⁹ V súčasnej ekonomike Slovenska sa uplatňuje princíp mzdy podľa výkonnosti a minimálnej mzdy ako solidárneho princípu prostriedkov na úhradu hlavných potrieb pracovníka. Deformácie vznikajú hlavne vo verejnej sfére, keď napríklad platy učiteľov sú neúmerne nižšie ako napríklad vo finančníctve a telekomunikáciách, vrátane období, keď boli pod priamym vplyvom štátu.

¹⁰ Za odčerpávanie mestskej renty možno v podmienkach Slovenska považovať výstavbu infraštruktúry, ktorá ju oslabí. Rovnako aj snaha o zavedenie dane z luxusných nehnuteľností na základe cenovej mapy je druhom nivelizácie polohovej renty.

4.1. Solidarita v medzivojnovom období

Pokúsme sa o porovnanie súčasného intuitívneho stupňa primeranej sociálnej solidarity s medzivojnovou situáciou. Zaujímavo ju vystihuje politicko-satiristický román Zvonodrozdo (Chevallier, 1958), ktorého časť venovaná solidarite je vo vynikajúcom preklade Blahoslava Hečka uvedená v prílohe 1.

Román bol pôvodne vydaný v roku 1934, pričom dej sa odohráva vo Francúzsku v roku 1922. Text vystihuje tieto aspekty solidarity:

- veľmi silná subjektívnosť primeranej solidarity – to čo sa postihnutému zdá byť málo, sa zdá nezainteresovanému veľa (invalidný dôchodok -násobne vyšší ako pôvodný príjem),
- zásluhovosť – má byť solidarita s dobre zarábajúcim vyššia ako u nízkopríjmového?
- národohospodárska výkonnosť limituje solidaritu (vojnové reparácie nebude Nemecko schopné splatiť),
- dobrovoľná solidarita je veľmi nízka (len 0,04 % majetku).

Text prílohy možno zosumarizovať do nasledujúceho prehľadu:

Tóno Sekaj – pisár, 33 ročný – vojnový invalid:

Pred vojnou: plat od 145 až po 250 frankov/mesačne = 1 740 až 3 000 fr/ročne.

Po vojne: 18 000 fr ročne (čo je od 10 po 6 krát viac ako pred vojnou) + 10 fr jednorázová solidarita od notára.

Hyacint Habrakant – notár:

Náklady na jedného vojnového invalida: 18 000 fr ročne x 20 rokov dožitia = 360 000 fr na jedného vojnového invalida.

Náklady na všetkých francúzskych vojnových invalidov: 360 000 fr/os x 100 000 osôb = 36 000 000 000 fr – dokáže to nemecká ekonomika splatiť?

Obdobie vojny 1914 – 1918:

Majetok notára: z 2 100 000 fr (r. 1914 = 100 %) na 4 650 000 fr (r. 1918 = 220 %).

Tajné skutky kresťanskej lásky (výdavky notára na prostitútky ako príklad nie nevyhnutnej spotreby) za obdobie rokov 1914 – 1918 = 33 000 fr (čo je 1,6 % majetku roku 1918).

Solidarita ako dobrovoľné dary notára vojnovým pozostalým a invalidom v rokoch 1914 – 1918 = 923,15 fr (čo je 0,04 % majetku roku 1918).

Súčasný rozsah nútenej solidarity je výrazne vyšší.

4.2. Príklady zlej praxe

V poznámkach pod čiarou je uvedených niekoľko príkladov evidentne viac ako optimálnej miery solidarity, ktoré možno nazvať aj príkladmi zlej praxe. Menia štandardné, ekonomicky optimálne správanie domácností:

- starobný dôchodok z nízkej mzdy je nižší ako zo žiadnej,
- zamestnaním prvého člena rodiny sa zníži jej životná úroveň.

Zo solidárnych systémov sa vytráca princíp zavinenosti a dobrovoľnosti a to na úrovni osôb aj štátov.

Záver

Pred 60 rokmi, keď vznikol Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, bola znalosť o fungovaní ekonomického systému a solidarity v ňom na úrovni, ktorú sa pokúsila charakterizovať táto práca. Podľa názoru autora to bola prekvapivo vysoká úroveň, ktorá aj dnešnému čitateľovi má čo povedať a pravdepodobne vyplývala z vtedajšej čerstvej skúsenosti s medzivojnovou krízou v kontexte nástupu -izmov. Pripomenutím dobového uvažovania a podľa autora aj výstižným dokreslením situácie je aj úryvok z dobovej politickej satiry uvedený v prílohe 1.

Analýza ukázala, že v rôznych častiach individualistického hospodárskeho systému je množstvo rôznych spôsobov uplatňovania sociálneho solidarizmu bez porušenia jeho základných znakov – súkromné vlastníctvo, sloboda zmluvy a voľný trh.

Súčasná situácia ako aj príklady zlej praxe uplatňovania nadmernej solidarity naznačujú, že sa treba vyvarovať úzkemu pozitívnemu chápaniu solidarity. Poruchy môžu viesť k neželaným zmenám v správaní jednotlivcov a spoločností, ktoré sa budú veľmi ťažko meniť.

Automatické spájanie potreby väčšej solidarity so zmenou spoločenského systému je nesprávne. Hľadanie optimálneho stupňa solidarizmu bude v nasledujúcom období výzvou pre vedy o spoločnosti a pre exaktné ekonomické vedy zvlášť.

B. CHEVALLIER: Zvonodrozdovo, úryvok s. 83 – 88

Keď sa dokaličený Tóno Sekaj v roku 1918 znovu zjavil vo Zvonodrozdove, nezabudol navštíviť notára Habrakanta. Notár ho privítal s veľkým nadšením, zveleboval jeho pyramidálnu udatnosť, nazval ho „hrdinom“ a ubezpečil ho o vďačnosti celej krajiny a o nehnúcej sláve, ktorá je nerozlučne spätá s jeho ranami. Ponúkol mu dokonca, že ho prijme do kancelárie, prirodzene, vyčíslil mu hneď nový plat, primeraný zmenšenej Sekajovej pracovnej schopnosti. Ale Sekaj mu odpovedal, že pekne ďakuje, že už má penziu. A tak po polhodinovom srdečnom rozhovore Habrakant konečne povedal svojmu bývalému zamestnancovi: Keď sa to tak vezme, neobišli ste v tejto veci najhoršie...“, a keď ho odpre-vádzal s týmito potešujúcimi slovami, vtisol mu do dlane desať frankov. Táto veta, tých desať frankov a ponúknutie zamestnania s nižším platom, to sú tie krivdy spáchané na Tónovi Sekajovi.

Mal Tóno právo rozhorčovať sa? Habrakant, keď s ním takto rozprával – ako vždy – myslel na peniaze, kým Tóno Sekaj, ktorý počúval, myslel na niečo celkom iného. Zo stanoviska, na ktorom stál Habrakant, sa nedalo povedať, že by nemal pravdu: zarábať pred vypuknutím vojny stoštyridsaťpäť frankov mesačne s vyhlídkou, že vo veku päťdesiatich rokoch si vyjde na dvestodvadsaťpäť frankov a potom o štyri roky sa vrátiť do vlasti s osemnástimi tisícmi frankov ročnej renty, tomu sa predsa vraví dobrý obchod. Habrakant to konštatoval zo stránky obchodnej, kým Tóno Sekaj myslel sebecky na čosi celkom iného: na vojnu odchádzal so štyrmi zdravými končatinami a ako tridsaťročný vrátil sa iba s dvoma, keď tam nechal ruku po predlaktie a pravú nohu od polovice stehna. Cítil sa ukrátený, to nikto neodškriepi, ale jednako nechcel uznať, že osemnásťtisíc ročne za predlaktie a nohu bezvýznamného dedinského pisára je cena slušná a dokonca premrštená. Vo svojej zaslepenosti nerátal, koľko to bude stáť vlasť, kým Habrakant jasnozrivejší, pretože sa mu nič nestalo a pretože si nikdy neprestal cibriť rozum na hospodárskych veciach, si to, pravda, veľmi dobre vyrátal. „Ak budeme uznávať ľuďom, ktorí stratili iba dve končatiny, hneď stopercentnú invaliditu, bude otvorená brána všetkých absurdností.“ Videl v tom povážlivé podrytie akejkoľvek matematickej logiky. Povedal si: „Tento chlapec môže žiť ešte dobrých dvadsať rokov. Povedzme, že ich je stotisíc takých ako on, čo to bude spolu stáť?“ Výsledok výpočtu ho podesil:

$$18\ 000 \times 20 = 360\ 000 \times 100\ 000 = 36\ 000\ 000\ 000$$

Tridsaťšesť miliárd! No ale, no ale toto? Nemecko to zaplatí, to sa ľahko povie! A k tomu peniaze vdovám a spustošené kraje... Kde sa vezme naraz taká kopa peňazí? Kde? Poráтал si, že musel upísať päťstosedemdesiatpäťtisíc frankov štátnej pôžičky. Bol najvyšší čas úpisy chytrou realizovať a nakúpiť cenných papierov vydaných krajinou, ktorá nebude musieť zaplatiť invalidné za tisíce odrezaných nôh a rúk. Poznačil si do zápisníka „Štátna pôžička“ a tri razy podčiarkol. A ešte iná myšlienka mu vltala v hlave. „Predpokladajme – nič podobného sa, pravdaže, nemôže stať – ale predpokladajme, že mne Habrakantovi, mne by odtrhlo na vojne ruku a nohu, dali by mi iba osemnásťtisíc frankov ročnej renty.“ V základoch tejto sústavy penzií bolo už čosi nezdravé, čo hneď zarážalo: slovom, náhrada za všetky údy bola rovnaká, ruka notárova bola ocenená podľa tej istej sadzby ako ruka pisárova alebo nádenníkova? Nepochopiteľné! Do akých nezmyslov nás zavedie takáto zaliečavá politika? „Tí ľudia nás vedú do záhuby!“ vykrikoval tragicky Habrakant do ticha svojej pracovne. Myslel predovšetkým na politikov zodpovedných za takéto zriadenie. Potom mu hlavou mihla hrozná pochybnosť, akoby umieráčik odzváňajúci pád súčasnej doby, rozvrat najušľachtilejších citov, na ktorých dlho spočívala civilizácia. Vojna, ktorá by mala byť školou obetí, bola by teda napokon podporovateľkou poval'ačstva?

Názorne sme rozobrali tieto podrobnosti, aby sme ukázali, do akých širokých súvislostí sa dostal notár Habrakant. Hoci jeho mozgové špekulácie sa týkali jeho osobného prípadu, vždy mali na zreteli širšiu národnú súvislosť a svojim užitočným predvídaním siahali ďaleko do budúcnosti.

Naproti tomu čo si o tom myslel Tóno Sekaj? Treba poznamenať, že jeho argumentácie boli oveľa slabšie. Keďže tento nešťastník prišiel vo vojne o ruku a o nohu, myslel si, že tejto príhode obmedzeného významu musia venovať osobitnú pozornosť všetci jeho súčasníci, že všetci ľudia, ktorí nič na vojne nestratili, sú mu niečo dlžní. Chudák Tóno Sekaj si myslel, že má na všetko právo! Schabral osemnásťtisíc frankov a o nejakej vďačnosti nechcel ani počuť. A keď mu vážený, čestný človek, ktorý by v takejto šťastnej situácii nemusel prejaviť súcit, ponúkol desať frankov a blahoželal ku šťastiu, že v tridsiatich troch rokoch života dostáva už osemnásťtisíc frankov renty, Tóno Sekaj sa ešte nahneval! Mal na to právo? Na druhej strane sa nesmie zabúdať, že notár sa k nemu správal veľmi láskavo. Veď, keď sa rok pred Tónom Sekajom vrátil do Zvonodrozдова Ďuro Galetka, Habrakant ho odbavil na ulici týmito slovami: „Lutujem vás, úbohý chlapče! Počkajte, urobím pre vás, čo sa bude dať...“ A vtisol mu do ruky päť frankov, ale miesto mu neponúkol.

Ako správne notár poznamenal, každý vidí iba svoje trápenie. Aj jemu vojna ublížila, pretože moratórium mu zastavilo časť transakcií. Upísal päťstosedem-

desiatpäťtisíc frankov štátnej pôžičky, a to bol predsa prejav hrdinstva, pretože to bolo spojené s rizikom. Konečne vo chvíli vlasteneckého nadšenia, ktoré v ňom zblýklo po prečítaní burcujúceho úvodníka Kornela Melhubu, odovzdal na Zlatý poklad republiky, prirodzene za náhradu, tretinu zlatých dvadsaťfrankov, ktorých mal v hodnote šesťtisíc frankov. „Každý si musí konať na svojom mieste svoju povinnosť. Len smelo, priatelia!“ opakoval Habrakant ustavične v tých strašných rokoch, keď dával sám neohrozene príklad na potrebné obete. Od roku 1914 až do polovice 1915 rozdal dvadsať frankov vojakom, ktorí sa vrátili do Zvonodrozдова z vojenských lazaretov. Potom sa musel krotiť v štedrosti, pretože vojna sa proti očakávaniu predlžovala a počet ranených a vdov povážlivo vzrastal. No jednako nikdy neprestal konať dobročinné skutky.

Keďže Habrakant mal rád poriadok a všetko si zapisoval, zo zvedavosti si porátal svoje mimoriadne vojnové výdavky. Pod týmto pojmom rozumel dary jednotlivcom alebo spolkom. Prešiel si staré zápisníky a od 1914 do konca 1918 to bolo spolu deväťstodvadsaťtri frankov a pätnásť sous, ktoré by mu, nebyť vojny, boli ostali (pričom, pravda, neukracoval žobrákov na almužnách a faru na daroch). Nebude od vecí poznamenať, že túto štedrosť vyvážil prírastok nadhodnoty, ktorý sa prejavil na jeho majetku. Hneď si urobil obraz o svojom majetku. Keď ohodnotil bežným kurzom svoje zvonodrozдовské vinohrady, svoj dom s notárstvom, dolnodvorsku usadlosť, charollaiský veľkostatok, svoje lesy a cenné papiere, zistil, že jeho majetok dosiahol hodnotu štyri milióny šesťstopäťdesiat tisíc frankov (kým v roku 1914 mal cenu iba dva milióny stotisíc frankov), pričom mu ešte prepadlo v ruských cenných papieroch šesťdesiat tisíc frankov. Keďže toho dňa mal veľkú chuť do výpočtov, vytiahol z priečinka písacieho stola zápisníček s nadpisom „Tajné skutky kresťanskej lásky“. Za všetky vojnové roky vystúpila táto položka na tridsaťtritisíc frankov. Dodajme ešte, že termíny „skutkov kresťanskej lásky“ sa vždy presne zhodovali s dátami Habrakantových ciest do Lyonu a že dobrodenie týchto skutkov pocítili najmä dámy v ulici Lučištníkov, ktoré by si zaslúžili túto pozornosť, pretože sa neokúňali pri vyzliekaní a prejavovali naskrze dôvernú ochotu ctihodným pánom.

Keď Habrakant uvažoval o týchto cifrách, o deväťstodvadsiatich frankoch, povedal: „Nazdával som sa, že som daroval viac“ a o tých tridsiatich troch tisícoch frankov zasa: „Nemyslel som, že som toľko strovil...“ V tomto prípade si presne zistil, že predbežné výdavky, t. j. jedlo, šampanské, prechádzky autom a tu i tam darčeky, ho stáli oveľa viac ako to „zoči-voči“, čo potom nasledovalo. Ale on si uvedomil, že tie prípravy sú prepotrebné, ak sa chce dostať do patričnej nálady. „Napokon,“ povedal si, „nedožičím si nijaké rozptýlenie, trčím ustavične medzi týmito štyrmi stenami!“ A žundral si so záľubným úsmevom „Rozkošné

samopašnice...“ Potom porovnal tie tri cifry – štyri milióny šesťstopäťdesiatisíc frankov, tridsaťtritisíc frankov a deväťstodvadsaťtri frankov a pätnásť sous – i začnelo sa mu: „Mohol som si dožičiť trochu viac... Istotne by som nebol skrachoval.“

Z toho, čo sme práve povedali, vyplýva, že notárovi Habrakantovi nemožno nič vyčítať. Je nad slnko jasnejšie, že narážky Tóna Sekaja boli klebety, ktoré mu diktovala nevraživosť. Našťastie vo Zvonodrozdove neposudzovali Habrakanta podľa jeho vzťahu k Tónovi Sekajovi. Notár stál predsa na čele slušných občanov. Pravda, slovo slušný sa dá ťažko definovať a má všade svoje miestne sfarbenie. Všeobecne sa však dá povedať, že u každého slušného zvonodrozdovského občana sa dá predpokladať majetok (veď nikomu by ani len na um neprišlo nazvať slušným bedára, pretože duch sa celkom prirodzene zdráha spájať tieto dve slová: slušný a bedár), pravdaže, majetok, ktorý sa používa múdro, dobročinne a s patričnou mierou v konaní dobrých skutkov, tak, aby to harmonizovalo s presvedčovaním majiteľa a s jeho skutkami. Videli sme, že u notára Habrakanta to tak naozaj bolo.

Literatúra

Le petit Robert. Paris 1970, heslo Solidarité.

PETRUSEK, M. (1996): Veľký sociologický slovník. Praha, heslo solidarita.
Elektronický zdroj: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Solidarity>>.

CHEVALLIER, G. (1983): Zvonodrozdovo. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
(Paris: Les Éditions Rieder 1934).

KARVAŠ, I. (1999): Základy hospodárskej vedy. Bratislava: Veda. (Martin:
Matica slovenská 1947).

**Solidarita medzi bohatými a chudobnými:
Vybrané ekonomicko-historické otázky**

Autor: Viliam Páleník

1. vydanie

© Združenie pre ekonomické modelovanie, prognózy a analýzy – EMPA

Povraznícka 11, 811 05 Bratislava

E-mail: empa@empa.sk

<http://www.empa.sk>

ISBN 978-80-971554-1-4